

Юрій Зазуляк

ДО ІСТОРІЇ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРЕМИШЛЬСЬКОГО РУСЬКОГО МОЖНОВЛАДСТВА У XV–XVI СТОЛІТТЯХ

Дана розвідка є спробою дослідити особливості формування генеалогічної свідомості кількох шляхетських і можновладних родин руського походження, осілих у Перемишльській землі у XV–XVII ст. Стаття зосереджується на аналізі невеликої колекції генеалогічних матеріалів львівського католицького архієпископа Яна-Анджея Порохницького. Нащадок родини руського походження, кам'янецький єпископ (1607–1614), а згодом львівський католицький архієпископ (1614–1633), Я.-А. Порохницький уклав коротку, але, у свій спосіб, дуже цікаву збірку генеалогічних свідчень, доповнену власними міркуваннями, що стосуються історії його предків – родин Порохницьких, Бибельських та Бажів. Дану збірку виявив на початку XX ст. у бібліотеці Краснопустинського монастиря знавець василіанських архівів Галичини отець Аристарх-Андрій Крижанівський. Видання та коментар до тексту підготував Михайло Грушевський¹. Він власне першим відзначив випадковий, компіляційний характер цієї збірки. Видатний український історик підкреслив також, що “для історії рода Бибельських і Порохницьких збірка ся не дає ніяких важних документів”². З погляду історика-позитивіста, яким був М. Грушевський, збірка Я.-А. Порохницького справді виглядає маловартісною, оскільки не додає нових, “позитивних” фактів до історії Бибельських, Порохницьких та інших споріднених з ними родин. Однак, на мою думку, пам'ятка, без сумніву, заслуговує на увагу, коли йдеться про відтворення уявлень та знань представників покоління Порохницьких, які проживали на зламі XVI–XVII ст., про історію своїх предків. Через співставлення свідчень Я.-А. Порохницького з даними про Порохницьких, Бибельських та Бажів, які збереглися в актовому матеріалі Руського воєводства XV ст., спробуємо вказати на спотворення у колективній пам'яті цих родин впродовж двох століть, а також з'ясувати, що могло їх спричинити.

Для початку слід відзначити, що Бибельські, Порохницькі та Бажі були одними серед перших родин галицького боярства другої половини XIV ст., які змогли закріпити своє високе становище у соціальній ієрархії Галицької Русі відразу ж після її завоювання Казимиром III. Впродовж першої половини XV ст. вони поповнили

---

¹ Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арцбискупом Яном Прохніцьким / Вид. М. Грушевський, А. Крижанівський // *ЗНТШ*. Львів, 1902. Т. 48. Кн. 4. С. 1-10. Про о. Аристарха Крижанівського див. некролог пера Михайла Грушевського (*ЗНТШ*. 1905. Т. 48. Кн. 6).

² Причинки до історії роду Бибельських... С. 3.

ряди місцевого можновладства та середньої шляхти, утворивши разом з кількома іншими впливовими родинами-нащадками галицького боярства (Сінновські, Дершняки, Чурили, Боратинські) гербову спільноту Корчаків у Перемишльській землі. Характерною рисою статусу цієї групи була давність їхнього дідичного землеволодіння, початки якого у деяких випадках заклали ще надання когось з останніх Романовичів, найвірогідніше Лева Юрійовича (саме у привілеях для представників цих родин зустрічаємо перші згадки про грамоти князя Лева), і права на які були підтвержені у перші десятиліття панування Казимира III у Галичині³. Хоча привілеї Казимира III для представників цих боярських родин і дають підстави говорити про галицько-руську генезу їхньої земельної власності, однак зростання землеволодіння та створення великих маєткових комплексів, яке бачимо у випадку цих родин у середині XV ст., відбулося вже після переходу Галичини під владу королів Польщі та Угорщини. Представників цієї групи відзначала активна участь у суспільно-політичному житті Галицької Русі, проявом чого була їхня стала присутність як свідків на королівських, старостинських та приватних документах другої половини XIV і початку XV ст. Після утворення Руського воеводства та запровадження польського територіально-адміністративного ладу в Галичині у 1434 р. перемишльські Корчаки стали однією з домінуючих груп серед владної еліти Перемишльської землі, займаючи часто ключові земські уряди. На середину XV ст. група родин перемишльських Корчаків була надзвичайно ендогамною спільнотою через укладення шлюбів між вже спорідненими родинами. Можна припускати, що ці матримоніальні альянси не лише зміцнювали міжродинні солідарності та політичні союзи, а й стали основою та відображенням процесу оформлення Корчаків як окремої гербової спільноти. Такий характер родинних зв'язків, разом з повною відсутністю свідчень про спільність агнатичного походження, а також значна територія розселення Корчаків становлять особливі риси, що виділяють їх з-поміж інших родів Польської Корони того часу⁴.

³ Див., наприклад, підтвердження Казимиром Великим надання князя Лева для Яцька Слонечка, першого відомого представника родини Порохницьких, з 31 серпня 1358 р. та аналогічне підтвердження для Ходка Бибельського, першого відомого представника родини Бибельських, з 25 липня 1361 р. Останнє критичне видання та розлогий коментар до документів див.: О. Купчинський. Згадки про акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть у тогочасних і пізніших документальних пам'ятках // Його ж. *Акти і документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти*. Львів, 2004. № 11. С. 781-783; № 14. С. 790-793.

⁴ Походження Корчаків неодноразово ставало об'єктом зацікавлення істориків. Див.: Ф. Пiekosiński. *Heraldyka polska wieków średnich*. Kraków, 1899. S. 82; S. Zakrzewski. *Nad Wieprzem i Bugiem w wieku XI i XII // Przegląd Historyczny*. Warszawa, 1905. T. 1. Zesz. 3. S. 367-368; J. Drohojowski. *Kronika Drohojowskich. Na podstawie badań archiwalnych*. Kraków, 1904. Cz. 1; М. Грушевський. *Історія України-Руси*. Київ, 1907. Т. 6: Життя економічне, культурне, національне XIV–XVII віків. С. 241, 611; О. Halecki. *Ostatnie lata Świdrygielty i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka*. Kraków, 1915. S. 14, 47-48; K. Sochaniewicz. *Stan, organizacja i postulaty badań nad historią ziem południowo-ruskich // Pamiętnik IV Powszechnego zjazdu historyków polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925*. Lwów, 1925. T. 1: Referaty. Sekcja II. S. 8-9; L. Wyrostek. *Rod Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej*. Kraków, 1932–1933. S. 137; F. Sikora. *Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi // Genealogia – kregi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*. Toruń, 1989. S. 55-89; Н. М. Яковенко. Політична

Головне місце у збірній Я.-А. Порохницьким колекції належить пом'янику Підгородищенського монастиря, у якому записані імена членів споріднених з Порохницькими родин Бибельських, Бажів та Скорутів. Про значення пом'яника для реконструкції львівським архієпископом історії своєї родини свідчить доданий ним запис латинською мовою, з якого бачимо, що Я.-А. Порохницький, на основі вміщеного списку імен, намагався підрахувати співвідношення своїх померлих католицьких та православних предків. При цьому, як впливає з проведених підрахунків, серед імен членів боярського клану, які зберігала ця *liber memoriae*, переважали православні. Пом'яник та записані до нього імена слугували своєрідним ономастичним резервуаром для збереження пам'яті Порохницьких про їхнє руське походження. Короткий огляд ономастичного матеріалу пом'яника, який зробив Я.-А. Порохницький, виступає як важливий складовий елемент конструйованої автором власної версії своєї руської ідентичності та родинної пам'яті.

Попри те, що Я.-А. Порохницький належав до верхівки римо-католицької церкви Речі Посполитої і був відомим прихильником єзуїтів та пост-тридентського католицизму, “Русь” та “руськість”, якщо судити із зібраних львівським архієпископом записів, посідали важливе місце у самоусвідомленні автора. Це дало М. Грушевському підставу ствердити, що “з сього погляду ся праця арц. Яна мусить уважатися досить інтересною культурно-історичною пам'яткою”⁵. У написаному Я.-А. Порохницьким вступі до збірки він постає руським патріотом, який, подаючи короткий опис історії Галицької Русі та її можновладства, не приховує своїх руських сентиментів, підкреслюючи багатство провінції, могутність місцевих родів руської аристократії, їх військову звитягу. “Wiecz, – читаємо тут, – że provincia nasiadła była, dostatki mieli wielkie, ludzie byli militares et perpetuis cum finitimis bellis exercitatissimi... Libertatum pristinarum memores, udawali się nie raz ad rebellionem, chcąc iugum domini polonici excutere. Była zatym varia lucta Polakom z niemi”. Ці коментарі Я.-А. Порохницького також не позбавлені певних антипольських інтонацій, наприклад, коли автор вказує на часті повстання руської знаті проти польського панування, засуджує матримоніальну політику польської шляхти, спрямовану на захоплення маєтків русинів, чи говорить про небажання польських королів визнавати князівські титули руських аристократичних родин.

Минуле родин Бибельських, Порохницьких, Бажів та Скорутів, яке намагався реконструювати у своїх записках Я.-А. Порохницький, демонструє, наскільки обмеженим і недостовірним був обсяг знань про власну родинну генеалогію у середовищі нащадків галицько-руської знаті на початку XVII ст. Це змушений визнати і сам укладач збірки, який заявляв: “Wiedziez trudno, iako się maiores mei zwali przed tym: yle z dawnych listów colligere mogę – Chotko de Bybel albo Chotko Bybelski, in Nyklowice haeres”⁶.

культура еліт // *Історія української культури. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII століть* / Гол. ред. Я. Д. Ісаєвич. Київ, 2001. С. 365-366; С. С. Пашин. *Перемишльська шляхта другої половини XIV – початку XVI століття*. Тюмень, 2001. С. 10-28.

⁵ Причинки до історії роду Бибельських... С. 3.

⁶ Там само. С. 7.

Образ родинної історії Порохницьких, представлений у писаннях львівського архієпископа, – надзвичайно неповний і спотворений. Суперечності та брак інформації про історію власної родини призводять до того, що Я.-А. Порохницький, першим знаним представником родини якого був Яцько Слонечко, цілком помилково спробує вести свій родовід напряду по чоловічій лінії від Бибельських, зокрема від Ходка Бибельського. За тодішньою генеалогічною модою, родовід Бибельських виведено з римських часів. Цю генеалогічну легенду склав на прохання львівського архієпископа відомий тогочасний латиніст Анджей Варгоцький. Початок Бибельським мав дати римський патрицій Люціус Бібулюс, який разом з іншими римлянами начебто помандрував з Риму до Литви, а потім осів у Галицькій Русі. У тексті також підкреслено князівський титул Бибельських, який був зафіксований у пом'янику Підгородищенського монастиря.

Генеалогічні відомості, які вдалося зібрати львівському архієпископові, зведені у його викладі, фактично, до історії родинних маєтностей та їхніх поділів між наступними генераціями родини. У світі шляхетських вартостей та колективних уявлень рід і земля становили нерозривну єдність, які разом успадковувалися, зберігалися і передавалися від покоління до покоління. Як і у більшості традиційних аграрних суспільств, у шляхетському соціумі пізньосередньовічної і ранньомодерної Польської Корони рід та зв'язки спорідненості були «іншим способом говорити про відносини власності»⁷. І навпаки, земельна власність репрезентувала головний шлях для структурування й артикуляції систем успадкування та відносин спорідненості. Отже, не випадково головними маркерами збереження та передачі родинної традиції є їхні маєтності та релігійні фундації, які традиційно були місцем поховання предків. «*Duces de Bybel, – пише архієпископ, – maiores mei między inemi toż uczynili, które zwano Chotkowie, acz potym inaczey się zwacz mogli, od maiętnosci osobliwie, czo u nas zwyczajina. Tych co za maiętnosci były, gdzie sepultura, które in utraque sexu nomina, tha xiążeczka powie*»⁸. Автор старанно перелічує маєтності родин Бибельських і Порохницьких, про які йому вдалося зібрати свідчення. Поява кожної з сімей, що фігурують у його генеалогії як бічні лінії Бибельських (Порохницькі, Скорути, Бажі), була результатом відокремлення одного з головних родових гнізд: «*Divisionibus bonorum, stabilium, venditionibus, prodigalitate ipsa, siła wiosek z tego domu potracono. Ze iednak constat o trzech dzialech pośledniejszych, the krótko powiem*».

Отже, Я.-А. Порохницький будує цілком фікційну агнатичну генеалогію, яка дає перевернутий образ родинної історії. Автор свідомий того, що Порохницькі були споріднені з Бибельським лише через шлюби. Однак це твердження є тільки здогадкою автора, можливо, наслідком існування якось усної, але погано збереженої сімейної традиції. Насправді львівський архієпископ нічого не знав про існування документів, які б підтверджували шлюби Бибельських з представниками Порохницьких і Бажів, укладені у XV ст., і які б дозволили по-іншому подивитися на агнатичну лінію своєї генеалогії. Найважливіше свідчення, яке не віднайшов

⁷ D. W. Sabeau. *Kinship in Neckarhausen, 1700–1870*. Cambridge, 1998. P. 6.

⁸ Причинки до історії роду Бибельських... С. 6.

Я.-А. Порохницький, – це датована 10 жовтня 1440 р. судова записка про наміри укласти шлюб між Олехном, сином Петра Порохницького та неназваною дочкою померлого Гліба з Никловичів. Цей акт є, фактично, порукою, за яким руські шляхтичі Яцько з Библа та Генрик з Ожка ручаються на суму 50 гривень перед Петром з Порохника видати за його сина дочку Гліба з Никловичів (“*filiam Lep de Nusclovicze*”)⁹. Гліб з Никловичів, який у 1436–1437 рр. фігурує ще як живий на роках перемишльського суду¹⁰, був або стриєм, або двоюрідним братом Яцька з Библа, а вже вони обидва були нащадками боярина Ходка Бибельського з другої половини XIV ст. У 1441 р. дочки вже на той час покійного Гліба з Никловичів Анулька і Фемка разом із своїм поручителем Яцьком Бибельським і його братом Сеньком фігурують у документі поділу маєтків попереднього покоління родини Бибельських, можливо, синів Ходка з Библа¹¹. Об’єднана на основі як агнатичних, так і виразно когнатичних зв’язків, ця група спадкоємців Бибельських включала, крім вже названих Яцька і Сенька Бибельських та дочок Гліба з Никловичів, також синів Фредра з Плешовичів – Анджея і Фрідріха, інших жіночих представниць родини Бибельських – Ярохну і Духну – та їхніх чоловіків – Івана з Передільниці та Яна Бажі. Певний час до розподілу ця численна і розгалужена маєткова спільнота відстоювала свої права у суді¹². На цьому документі Петро з Порохника, з сином якого мала бути одружена одна з дочок покійного Гліба з Никловичів, виступає як поручитель останніх: він гарантує дотримання умов поділу у майбутньому¹³. Роком пізніше, у судовій записці з 29 жовтня 1442 р., Петро з Порохника згадується вже як опікун дітей Гліба з Никловичів¹⁴. Очевидно, на цей час доньки Гліба з Никловичів були ще малолітніми, і сам шлюб укладено дещо пізніше. Шлюб таки відбувся, і це підтверджує той факт, що у пізніших часах син Петра з Порохника фігурує як Олехно з Никловичів¹⁵. Никловичі пізніше склали основу маєткового ключа, який знаходився у східній частині Перемишльської землі і належав до гілки Порохницьких, що вела своє походження від Олехна.

Натомість те коло свідчень, які мав у своєму розпорядженні Я.-А. Порохницький, наводило його на думку шукати своє агнатичне походження саме від Бибельських, а не Порохницьких. Він дотримувався хибної думки, що власне Порохницькі мали поріднитися з його родиною Бибельських, а не навпаки, і таким чином внести Порохник до родинних маєтків: “*Aż kiedy Prochnik w dom moi wszedł per connubium, zwacz się poczeli Prochnickimi, iako od majątności, wielkiej u dobrze znanej. Kiedy się zaś rozrodzili, a ieden zawsze w dziale brał Nyklowice sameiodme do tej sortem*”. У подібний спосіб автор помилково зараховує до своїх агнатів родину Бажів, які були споріднені саме з Бибельськими через шлюб. Однак він слушно зауважує, що Скорути увійшли у володіння Библом через шлюби з

⁹ *Akta Grodzkie i Ziemskie* (далі – *AGZ*). Lwów, 1888. Т. 13. № 1334.

¹⁰ *Ibid.* № 388, 1046.

¹¹ *Ibid.* № 1489.

¹² *Ibid.* № 388. 10 червня 1437 р.

¹³ *Ibid.* № 1489: “*per istis pueris seu filiabus fideiussit nobilis Petrus de Prochnyk, quod predictae filie divisionem non infrangent*”.

¹⁴ *Ibid.* № 1780.

¹⁵ *Ibid.* № 6648. 11 травня 1467 р.

Бибельськими. Помилки є також у складеному Я.-А. Порохницьким списку членів родини Порохницьких, що займали уряди в Руському воєводстві XV–XVI ст. Автор безпідставно множить число Петрів з Порохника, приписуючи їм різні уряди. Поряд із реальним кам'янецьким єпископом Миколаєм з Порохника, Я.-А. Порохницький включає також у свій список під датою 1451 р. перемишльського каштеляна Миколая з Порохника, якого ніколи не існувало.

Верхні часові рамки генеалогічної свідомості автора обмежуються початком XV ст. Найстарший відомий дослідникам документ, який помістив у своїй збірці Я.-А. Порохницький, – це підтвердження надання Казимира Великого для Ходка Бибельського, видане Владиславом Ягайлом у 1406 р. для Андрія та Грицька Бибельських, синів померлого на той час боярина Ходка¹⁶. Характерно, що глибина генеалогічної пам'яті родин Корчаків, у тому її вигляді, як вона відображена у тексті Я.-А. Порохницького, добре узгоджується з писаннями одного з найбільших авторитетів у ділянці шляхетської генеалогії XVI–XVII ст. – Бартоша Папроцького. У знаменитому гербівнику Б. Папроцького першим за часом представником Корчаків, про якого повідомляє автор та існування якого можна зверифікувати з іншими джерелами, є Дмитро з Горая – без сумніву, найвідоміша і найвпливовіша особа у середовищі галицького боярства останніх десятиліть XIV ст.¹⁷ Його ім'я Б. Папроцький згадує, перш за все, у зв'язку з появою самого гербу Корчак. Як відомо, Б. Папроцький, спираючись на Я. Длугоша, приписував саме Дмитрові з Горая надання цього гербу Людовіком Анжуйським як винагороду за його заслуги під час походу короля на Волинь і облоги Белза у 1377 р.¹⁸

Інформація про історію інших родин Корчаків з XIV–XV ст., яку знаходимо у Б. Папроцького, є ще більш фрагментарною і має часами досить непевний характер. Так, з 15 родин гербу Корчак (Ходоровські, Чурили, Бажі, Дершняки, Дрогойовські, Боратинські, Порохницькі, Кшечовські-Сінновські, Лагодовські, Сметанки, Скорути, Островські, Балабани, Ощиславські, Бернавські), яких Б. Папроцький локалізує в Перемишльській і Львівській землях, що в XV ст. належали до Руського воєводства, лише для 6 родин маємо короткі згадки про їхніх предків XV ст. Говорячи про початки родини Ходоровських, Б. Папроцький тільки кількома словами повідомляє про Дмитра з Ходорового ставу, який у 1436 р. був львівським ловчим. Б. Папроцький вміє вивести родину Чурил від другого сина Івоні з Горайця; саме в такий спосіб він називає брата Дмитра з Горая. Він також

¹⁶ Документ підтвердження див.: Ibid. 1875. Т. 5. № XXVII. Краків, 11 березня 1406 р.

¹⁷ *Herby Rycerstwa Polskiego, na piecioro Xsiąg rozdzielone* / Przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane. Kraków, 1584. Про Дмитра з Горая див.: К. Myśliński. *Dzieje kariery politycznej w Polsce. Dymitr z Goraja. 1340–1400*. Lublin, 1981.

¹⁸ Iohannes Długosz. *Insignia seu clenodia Regni Poloniae // Iohannis Dlugosii Senioris Canonici Cracoviensis Opera Omnia* / Ed. I. Żegota Pauli. Kraków, 1887. Т. 1. S. 567. Див. коментар: Ф. Piekosiński. *Heraldyka polska...* S. 76-77. Тут вартує відзначити надзвичайну схожість геральдичної легенди Корчаків та Кірдеїв – іншого великого геральдичного роду руського походження. Згідно з Я. Длугошем, родоначальник клану – певний Кірдей – був нагороджений Людовіком Анжуйським за участь у військовому поході та облозі Белза у 1377 р. Див.: К. Pułaski. *Ród Kierdejów podolskich. Monografia historyczno-genealogiczna // Ejusd. Szkice i poszukiwania historyczne*. Kraków, 1906. Т. 3. S. 171.

знає, що родини Бажів та Дершняків “jedney byli dzielnice”. Однак, поза самим цим фактом спільного походження двох найвпливовіших у XVI ст. родин Корчаків, Б. Папроцький не знає, хто саме був їхнім протопластом, ані якою була історія Бажів і Дершняків впродовж XV ст. Єдиною інформацією в гербівнику Б. Папроцького про ранню історію родини Кшечовських-Сінновських є, очевидно, взята з невідомих нам тепер перемишльських та пшеворських актів датована 1438 р. судова записка про успадкування Сеньком з Сінного села Бібрки після смерті якогось Васька і про подальшу її заставу Миколаєві Тлучимостові.

Найбільш детальні і водночас найсумнівніші щодо своєї достовірності дані Б. Папроцький подає про Боратинських¹⁹. Посилаючись на якісь давні документи, він називає протопластом Боратинських певного Дмитра з Боратина, який буцімто був у 1374 р. канцлером руської землі. Згідно з Папроцьким, цей Дмитро з Боратина мав сім синів, які дали початок шляхетським родинам з Мальчиців, Дубковичів, Тамановичів, Ханковичів, Михалевичів, Солумунічів та Боратина. Очевидно, можна допустити факт існування якоїсь традиції про спільне походження та зв'язки між цими родинами, яку міг використати Б. Папроцький при написанні історії Боратинських. Однак багато з наведених у його гербівнику свідчень викликають поважний сумнів щодо своєї достовірності, оскільки явно суперечать тому, що відомо про ці родини з актового матеріалу XIV–XV ст. Так, Дмитра з Боратина при великому бажанні можна було б ідентифікувати з Дмитром, сином Матвія Кадольфовича, котрий фігурує у згаданому документі Казимира III як власник Боратина і Дубковичів і, таким чином, міг би розглядатися як протопласта Боратинських. Однак джерела другої половини XIV ст. нічого не повідомляють нам про приписуваний йому Б. Папроцьким уряд канцлера руських земель, який ніколи не існував у структурі влади Галицької Русі того часу. Інформація, яку подає Папроцький про синів згаданого Дмитра з Боратина, так само мало відповідає тому, що відомо про Боратинських з джерел XV ст. Так, ці матеріали не дають жодних підстав припускати, що руські родини – власники Михалевичів, Мальчиць чи Тамановичів, з одного боку, та Боратина і Дубковичів, з іншого, виводилися від спільного предка по чоловічій лінії.

Отже, на другу половину XVI ст. історія родин Корчаків з XV ст. була, за окремими винятками, або забута, або дійшла до сучасників у спотвореному та фрагментарному вигляді. Той факт, що генеалогічна свідомість представників Корчаків з перелому XVI–XVII ст. не сягала далі кінця XIV ст., не можна пояснити простим впливом амнезії та деформації родинної пам'яті. Межі генеалогічної пам'яті Корчаків, як вони виступають у текстах пізніших століть, були виразно детерміновані часом формування патримоніальних маєтків родин Корчаків і, що важливо, наявністю писемних документів, які підтверджували цей процес. Приклад записок Я.-А. Порохницького добре демонструє, як наявність тих чи інших писемних документів визначала правильність чи хибність авторських генеалогічних конструкцій. Можна припустити, що саме підтвердження Владиславом Ягайлом маєткових прав Бибельських з

¹⁹ Про критику викладу Б. Папроцьким ранньої історії Боратинських див.: J. Drohojowski. *Kronika Drohojowskich...* S. 8.

1406 р., – єдиний писемний документ з першої половини XV ст., який мав у своєму розпорядженні і який згадує у своїх записках Я.-А. Порохницький, – і був, власне, тим хибним слідом, що схилив автора до думки про Бибельських як своїх агнатів. Подібну роль, очевидно, відіграв також пом'яник Підгородищенського монастиря, який був родинною фундацією саме Бибельських, а не Порохницьких. Характерно, що у пом'янику були вміщені лінії свояків Бибельських, які вели своє походження від шлюбів внучок Ходка Бибельського Ярохни та Духни відповідно з князем Іваном Несвізьким з Передільниці та Яном Бажі з Ожевичів. Однак у пом'янику немає жодної згадки про нащадків шлюбу Олехна з Порохника з дочкою Гліба з Никловичів. Саме патримоніальний характер землеволодіння та писемні пам'ятки, які давали можливість простежити тяглість цих маєтків у межах роду, виступають як ключові маркери у фіксації найважливіших моментів родової пам'яті та її структуруванні навколо патрилійного походження.

У процесі конструювання Я.-А. Порохницьким агнатичної генеалогії свого клану знайшли відображення деякі фундаментальні елементи ідеології шляхетського стану, які, очевидно, відіграли свою роль у спотворенні образу родинної історії²⁰. Перетворення шляхом свідомого чи несвідомого забування або ж через додавання фіктивних елементів зв'язків свояцтва, встановлених протягом XV ст. поміж Порохницькими, Бибельськими та Бажами, на штучно винайдені зв'язки агнатичного характеру відповідало домінуючим вартостям ідеології шляхетського класу. Геральдичні або, як вважають деякі історики, агнатичні рицарські роди в країнах Центральної Європи, насамперед у пізньосередньовічній Польщі, становили одну з головних форм соціальної організації і, що важливо, ідеології рицарського стану²¹. Як і в країнах Західної Європи, в центральноєвропейському регіоні рицарський рід, в основі якого лежали зв'язки спорідненості, тісно взаємопереплетені з володінням земельною власністю, належав до фундаментальних категорій, навколо яких відбувалося конституювання шляхти чи рицарства як соціального класу в середньовічній та ранньомодерній Європі. Як ключові параметри рицарської чи шляхетської ідентичності рід та земля у різний спосіб впливали на те, як соціальні контури цієї ідентичності конструювалися, визначалися і легітимізувалися. Давність роду, його геральдична атрибутика та тяглість родового маєтку були центральними елементами, які визначали статус та місце особи в шляхетському суспільстві.

²⁰ Про ідеологічну функцію середньовічних аристократичних генеалогій див. класичну працю Жоржа Дюбі (G. Duby. *French Genealogical Literature. The Eleventh and Twelfth Centuries* // *Ejuid. The Chivalrous Society*. Berkeley, etc., 1977. Pp. 149-157).

²¹ Найкращим впровадженням у проблематику дослідження польських рицарських родів доби XIII–XV ст. слугують праці Януша Бєняка (J. Bienia. *Polskie rycerstwo średniowieczne. Wybór pism*. Kraków, 2002. S. 33-35; *Ejuid. Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII–XV wieku (uwagi problemowe)* // *Polska w okresie rozdrobienia feudalnego* / Red. H. Łowmiański. Warszawa, 1973. S. 161-200). Про інші погляди на походження та природу рицарських родів див.: М. Cetwiński. *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie – gospodarka – polityka*. Wrocław, 1980; P. Górecki. *Words, Concepts, and Phenomena: Knighthood, Lordship, and the Early Polish Nobility, c. 1100–c. 1350* // *Nobles and Nobility in Medieval Europe. Concept, Origins, Transformations* / Ed. by A. J. Duggan. Woodbridge, 2000. Pp. 116-154.

Геральдичний шляхетський рід був підставовою структурою, в його межах привілейований шляхетський статус відтворювався і підтверджувався.

У центральноєвропейському регіоні генеза рицарських родів та поширення норм рицарського права, які заклали основи формування рицарського стану в регіоні, відбувалися синхронно, починаючи з XIII і передовсім протягом XIV ст. Можна навіть припустити (хоча це питання залишається поза увагою більшості дослідників проблеми), що організація родинних структур правлячих класів Центральної Європи у вигляді рицарських родів була своєрідною відповіддю на чи адаптацією до зростання ролі приватної земельної власності та військової служби з неї як засадничих критеріїв, що починають визначати приналежність до рицарської верстви. Наголос на агнатичній чи квазі-агнатичній лінії походження, який лежав в основі організації рицарського роду, був покликаний таким чином забезпечити безперервну передачу земельної власності по чоловічій лінії²². Рицарські роди країн Центрально-Східної Європи репрезентували тип родинних спільнот серед правлячих еліт, організованих навколо патрилінійного принципу успадкування землі, та ідеї спільного (правдивого чи фікційного) походження від одного предка по чоловічій лінії²³. У випадку родин перемишльських Корчаків бачимо, як засвоєння категорій геральдичного роду і спорідненості – центральних елементів соціальної організації та ідеології рицарського стану – супроводжувалося протягом XV–XVI ст. процесом активної амнезії щодо родинних зв'язків свояцтва, що існували поміж членами геральдичної спільноти Корчаків у першій половині – середині XV ст.

---

²² Пор. спостереження Мартіна Раді щодо генези угорських агнатичних родів наприкінці XII – на початку XIII ст. (M. Rady. Review Article: Erik Fügedi and the Elefánthy Kindred // *The Slavonic and East European Review*. 1999. April. Vol. 77. No. 2. P. 299).

²³ Порівняльний ґрунт для такого припущення дають дослідження з історії формування рицарської верстви в країнах Західної Європи. Становлення рицарства як соціального класу в Західній Європі в XI–XII ст. супроводжувалося докорінними змінами в структурі родинних зв'язків, які призвели до появи рицарських ліньяжів. G. Duby. *The Structure of Kinship and Nobility* // Ejusd. *The Chivalrous Society*... Pp. 139-140.